

ЦАГДААГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛ, ПРАКТИКИЙН ТУЛГАМДСАН АСУУДАЛ

ЦАГДААГИЙН АЛБА ХААГЧ ТЭСЭРЧ ДЭЛБЭРЭХ БОДИСТОЙ ХОЛБООТОЙ ДУУДЛАГА, МЭДЭЭЛЛИЙН ДАГУУ АВАХ АРГА ХЭМЖЭЭ

MEASURES AND LEGAL REGULATIONS FOR POLICE OFFICERS IN RESPONSE TO CALLS AND INFORMATION RELATED TO EXPLOSIVES

Б.Баянмөнх

ДХИС-ийн Цагдаагийн сургуулийн Цагдаагийн эрх зүйн тэнхимийн эрхлэгч,
доктор (Ph.D), цагдаагийн дэд хурандаа

Bayanmunkh B.

Head of police law, University of Internal Affairs, doctor of law (Ph. D), police
lieutenant colonel

Хураангуй: Үйлдвэрийн зориулалттай тэсрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл ашиглаж, тэсэлгээний ажил, үйлчилгээ эрхэлж буй аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын буруутай үйл ажиллагаа, байгалийн давагдашгүй хүчин зүйлээс шалтгаалан, том хэмжээний аюул, осол үүсэх эрсдэлтэй байдаг. Тэсэрч, дэлбэрэх бодис бол хүн ам, аж ахуйн нэгж, байгууллага ихээр төвлөрсөн газарт илэрвэл түүний учруулах хор уршиг ямар их болохыг жирийн иргэд төдийлөн сайн мэддэггүй нь анхаарвал зохих асуудлын нэг гэж үзэж байна.

Энэхүү өгүүллийн эхний хэсэгт тэсэрч дэлбэрэх бодисын тухай Монгол Улсын хууль тогтоомжид хэрхэн тусгасан болон тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой дуудлага, мэдээллийн дагуу цагдаагийн алба хаагчаас хийж, гүйцэтгэх ажил, арга хэмжээ, түүний дарааллын талаар, дараагийн хэсэгт Цагдаагийн албаны тухай хууль болон цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журамд заасан тодорхой ажиллагааны журмуудад тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой харилцаа үүссэн үед баримтлах арга зүйн заавар, түүний эрх зүйн зохицуулалт, түүнд зайлшгүй нэмбэл зохих ажил, арга хэмжээний талаар судлахыг зорилоо.

Abstract: there is a risk of large-scale hazards and accidents caused by the use of industrial explosives and blasting equipment, wrong actions of companies and organizations engaged in blasting operations and services, force majeure and force majeure. It is considered to be a matter of concern that the general public is not aware of the potential impact of explosives on the population, businesses and organizations in highly concentrated areas.

In the first part of this article, we aim to study the procedure and procedure to be carried out by the police officer in accordance with the Mongolian legislation on explosives and the call and information related to explosives, and in the next part to study the methodological instructions for dealing with explosives in certain operating procedures specified in the law on police services and the regulation on police operations, as well as the necessary measures to be added to it.

Түлхүүр үгс: аюултай бүс, тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой осол, хамгаалалтын бүс, цагдаагийн алба хаагч.

Keywords: hazardous area, explosives, explosives-related incidents, security zone, police officer.

Үндсэн хэсэг

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд “Монгол Улсын иргэн дараахь эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ.” гээд тус зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2-т

“эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй.” гэж, Арван есдүгээр зүйлийн 1-д “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” гэж, мөн зүйлийн 2-т “Хүний эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхдээ үндэсний аюулгүй байдал, бусад хүний эрх, эрх чөлөөг хохироож, нийгмийн хэв журмыг гажуудуулж болохгүй”¹⁵⁰ гэж тус тус заасан байдаг.

Монгол Улс зах зээлийн харилцаанд шилжиж, төрийн өмчийн үйлдвэрүүдийн бүтэц задарч, хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүд бий болж, эдийн засаг нийгмийн хөгжлийн түлхэц болсон уул уурхайн салбар хурдацтай хөгжиж, тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлт нэмэгдсэнээр хэрэглээ эмх замбараагүй болж зөрчил, гэмт хэргийн гаралт нэмэгдэх болов. Ийнхүү уг харилцаанд хяналт тавих эрх зүйн орчинг шинээр бүрдүүлэх цаг үеийн хэрэгцээ, шаардлагаар Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийг анх 2004 онд баталсан.

Уул уурхайн салбар улам эрчимтэй хөгжиж ашигт малтмалын томоохон ордууд эдийн засгийн эргэлтэд орсноор тэсрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн үйлдвэрлэл, хэрэгцээ, импорт эрс нэмэгдсэн. Үүнтэй уялдуулан аж ахуйн зарим үйл ажиллагаанд тусгай зөвшөөрөл олгохтой холбоотой харилцааг зохицуулах, онцгой аюултай тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэлд тавих төрийн хяналтыг сайжруулах шаардлага зүй ёсоор тавигдаж Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийг 2013 онд дахин шинэчлэн баталжээ¹⁵¹.

Өнөөдрийн байдлаар Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуульд 4 удаа нэмэлт өөрчлөлт орсон байна. Тус хуульд “Тэсэрч дэлбэрэх бодис” гэж тэсэлгээний хэрэгсэл, гадны үйлчлэлийн нөлөөгөөр агшин зуурын хугацаанд химийн урвалд орж, өндөр даралт үүсгэн дулаан ялгаруулах химийн нэгдэл буюу механик хольцыг”, “Тэсэлгээний хэрэгсэл” гэж тэсэрч дэлбэрэх бодисын тэсрэлтийг үүсгэх зориулалттай цэнэг агуулсан өдөөгч хэрэгслийг”, “Пиротехникийн хэрэгсэл” гэж хурц гэрэл гэгээ цацруулдаг буюу чанга дуу чимээ үүсгэдэг баяр ёслол, үзвэр, цэнгээний зориулалтаар ашиглагдах хэрэгслийг, “Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлт” гэж тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг үйлдвэрлэх, импортлох, экспортлох, худалдах, тээвэрлэх, хадгалах, ашиглах, устгах, тэсэлгээний ажил явуулах үйл ажиллагааг”¹⁵² хэмээн тодорхойлжээ.

Ашигт малтмал, газрын тосны газраас 2020 онд гаргасан мэдээллээр Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр 300 гаруй ил, далд уурхай ажиллаж байгаа ба “Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай” хуулийн дагуу эдгээр уурхайд тэсэлгээний ажил үйлчилгээ хийх “Үйлдвэрлэлийн зориулалттай тэсрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл импортлох, худалдах, тэсэлгээний ажил, үйлчилгээ хийх тусгай зөвшөөрөл”-тэй 85 компани, аж ахуйн нэгж үйл ажиллагаа явуулж байна¹⁵³.

Тэсрэх бодисын техникийн шаардлагыг тогтоосон MNS 4223:1994 стандарт¹⁵⁴ /Ангилалтын код: 13.230/-ыг Стандарт, хэмжил зүйн газар батлан гаргасан байдаг. Энэ стандарт уул уурхайн болон барилгын материалын үйлдвэрт хэрэглэх энгийн тэсрэх бодисын аюулгүй байдал, техникийн шаардлага, үйлдвэрлэх, хэрэглэх, турших, шалгаж хүлээн авах, савлах, хаяглах, тээвэрлэх, хадгалах, хамгаалах журмыг тогтоодог байна. Энэхүү стандартыг цагдаагийн алба хаагчид мэддэггүй, энэ

¹⁵⁰ Монгол Улсын Үндсэн хууль. //Төрийн мэдээлэл. 1992. №1.

¹⁵¹ https://nli.gov.mn/pdf/1_Teserch-delbereh-bodis-Last-version-3.pdf.

¹⁵² Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хууль. //Төрийн мэдээлэл. 2013. №8.

¹⁵³ <https://nema.gov.mn/n/116716>.

¹⁵⁴ <https://estandard.gov.mn/standard/v/2129>.

талын мэдээ, мэдээлэл дутмаг байдаг нь тэсэрч дэлбэрэх бодистой харьцах, анхан шатны байдлаар шалгахад хүндрэл учрах магадлалыг нэмэгдүүлж байна.

Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуульд цагдаагийн байгууллага, алба хаагчтай холбоотой харилцааг зохицуулсан цөөнгүй заалтууд байна. Үүнд:

- 11 дүгээр зүйл /Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг үйлдвэрлэхэд тавих шаардлага/-ийн 11.1.6. цагдаа, тагнуулын болон онцгой байдлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын саналыг авсан байх;

- 12 дугаар зүйл /Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл импортлох, экспортлоход тавих шаардлага/-ийн 12.1.2. цагдаагийн болон тагнуулын төв байгууллага, онцгой байдлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын саналыг авсан байх;

- 12.3.4. цагдаагийн болон тагнуулын төв байгууллага, Зэвсэгт хүчний жанжин штабын санал авсан байх ба санал өгөх хугацааг ажлын 20 өдрийн дотор шийдвэрлэж байх;

- 14 дүгээр зүйл /Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн тээвэрлэлтэд тавих шаардлага/-ийн 14.1. Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг зөвшөөрөгдсөн чиглэлийн дагуу тээврийн болон аюултай ачааны стандартыг баримтлан тусгай тоногдсон тээврийн хэрэгслээр аюулгүй байдлыг хангаж, харуул хамгаалалттай тээвэрлэх бөгөөд тээврийн хэрэгслийн зөвшөөрөл, тээвэрлэлтийн маршрутыг цагдаагийн байгууллага олгож, харуул хамгаалалтыг дотоодын цэрэг гүйцэтгэж, аюулгүй байдалд хяналт тавина;

- 14.7. Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн тээвэрлэлтийн аюулгүй ажиллагааны журмыг цагдаагийн төв байгууллага геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран батална;

- 15 дугаар зүйл /Тэсэлгээний ажил явуулахад тавих шаардлага/-ийн 15.2.2. цагдаагийн болон тагнуулын төв байгууллагын саналыг авсан байх;

- 17 дугаар зүйл /Пиротехникийн хэрэгсэл/-ийн 17.4.3. цагдаа, тагнуулын болон онцгой байдлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын саналыг авсан байх;

- 18 дугаар зүйл /Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл хадгалах, хамгаалахад тавих шаардлага/-ийн 18.4. Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгсэл алдагдсан, үрэгдсэн тохиолдолд цагдаагийн болон тагнуулын байгууллагад даруй мэдэгдэх бөгөөд эрэн сурвалжлах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхэд түүнийг эзэмшигч хуулийн этгээд бүх талын туслалцаа үзүүлэх үүрэгтэй;

- 22 дугаар зүйл /Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн мэдээллийн нэгдсэн сан/-ийн 22.4. Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн мэдээллийн нэгдсэн сантай холбогдолтой мэдээллийг батлан хамгаалахын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, геологи, уул уурхайн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага, онцгой байдлын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага, цагдаагийн болон тагнуулын байгууллага авч ашиглана¹⁵⁵;

- 23 дугаар зүйл /Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд тавих хяналт/-ийн 23.1.3. пиротехникийн хэрэгслийн худалдаа, үзвэрийн зориулалтаар ашиглах үеийн аюулгүй байдалд цагдаа, онцгой байдлын болон хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх эрх бүхий байгууллага¹⁵⁶ зэргээр цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагаатай холбоотой харилцааг тусгажээ.

Харин Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 13 дугаар зүйл /Захиргааны хяналт тавих/-ийн 13.1.1. хүн ам, экологийн аюулгүй байдалд хохирол учруулж болзошгүй

¹⁵⁵ Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хууль. //Төрийн мэдээлэл. 2013. №8.

¹⁵⁶ Энэ заалтад "мэргэжлийн хяналтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны" гэснийг "хяналт шалгалт хэрэгжүүлэх эрх бүхий" гэж 2022 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдрийн хуулиар өөрчлөлт оруулсан бөгөөд 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

тэсэрч дэлбэрэх, цацраг идэвхт, хүчтэй хордуулах, мансууруулах бодис болон галт зэвсэг, сум хэрэгслийг улсын хилээр нэвтрүүлэх, хадгалж хамгаалах, ашиглах талаар хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах¹⁵⁷ гэсэн захиргааны чиг үүргийн хүрээнд цагдаагийн алба хаагч тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой харилцаанд оролцдог байна.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн доорхи зүйл, заалтыг үндэслэн цагдаагийн алба хаагчид тэсэрч дэлбэрэх бодистой тодорхой харилцаанд ордог. Тухайлбал:

- 35 дугаар зүйл /Зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах/-ийн 35.1.5. террор ажиллагаа болон тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон аюултай бодистой холбоотой мэдээллийг шалгах;

- 38 дугаар зүйл /Эрэн сурвалжлах ажиллагаа/-ийн 38.1.8. алдагдсан галт зэвсэг, сум хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх, мансууруулах, хордуулах бодис, тээврийн хэрэгсэл, мал, амьтан, түүх соёлын дурсгалт, үнэт болон бусад эд зүйл;

- 40 дүгээр зүйл. Нийтийн эмх замбараагүй байдлын үед авах арга хэмжээ 40.2.4. ангийн зориулалттай буу, сум хэрэгсэл болон тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн худалдаа, аюултай ачаа тээвэрлэлтийг түр хориглох;

- 54 дүгээр зүйл /Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэх/-ийн 54.6.1. хордсон хүн, амьтан, тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон аюултай бодис алдагдах, гал түймэр гарах эх үүсвэр байгаа эсэхийг шалгаж, аюулгүй болгох зэрэг болно.

Цагдаагийн алба хаагч нь Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журамд заасан дараах журмуудын холбогдох зүйл заалтуудыг удирдлага болгон ажил үүргээ хэрэгжүүлнэ. Тухайлбал:

Тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой дараах мэдээллийг Ноцтой гэмт хэргийн талаар мэдээлэх журам /код 201/-ын 201.2.1-д зааснаар цагдаагийн байгууллагын шуурхай удирдлагын алба нь мэдээлэл хүлээн авмагц байгууллагын даргад, дарга нь цагдаагийн төв байгууллагын дарга, удирдлагад даруй мэдээлдэг байна. Тухайлбал:

а/хүн худалдах, барьцаалсан, агаарын хөлгийг авч зугтаасан, зэвсэглэсэн этгээд оргосон, хүндрүүлэх нөхцөл байдалтайгаар хүнийг алсан, харгис, хэрцгий аргаар үйлдэгдсэн болон тэсэрч дэлбэрэх бодис ашигласан, хорлон сүйтгэсэн;

д/галт зэвсэг, сум, тэсэрч дэлбэрэх бодис, машин, тусгай хэрэгсэл алдагдсан тухай;

е/галт зэвсэг, тэсэрч дэлбэрэх болон химийн хорт бодис үйлдвэр, тэдгээрийн агуулах савнаас алдагдсан тухай мэдээлдэг байна.

Дээрхи мэдээлэл дотор тэсэрч дэлбэрэх бодис олдсон, илрүүлсэн тохиолдолд мэдээлэл хэрхэн дамжуулах талаар чиглэл байхгүй байгаа нь анхаарал татаж байна.

Гэмт хэрэг, зөрчлийн газрыг хамгаалах журам /код 205/¹⁵⁸-ын 205.6.4-д “Тэсэрч дэлбэрэх бодис, занга тавьсан байж болзошгүйг анхаарч, сэжигтэй зүйл илэрвэл түүнд хүрэхгүй, орчны хүмүүсийг даруй холдуулж, нөхцөл байдлын талаар шуурхай удирдлагын албанд яаралтай мэдэгдэнэ”¹⁵⁹ хэмээн заасан байдаг.

Энэхүү журамд зааснаар тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой сэжигтэй зүйл илэрсэн тохиолдолд шуурхай удирдлагын албанд мэдэгдэх, иргэдийг уг газраас холдуулах, түүнд хүрэхгүй байх талаар заасан байна.

Цагдаагийн эргүүл, харуулын үүрэг гүйцэтгэж байгаа алба хаагчид “Тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодисын талаарх мэдээлэл хүлээн авч ажиллах журам” /код 211/¹⁶⁰-ыг баримтлан ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Уг журамд “Тэсэрч дэлбэрэх бодис” - тэсрэлтийн хүчийг ашиглах зориулалттай гадны хүчний үйлчлэлээр агшин зуурын хугацаанд химийн урвалд орж, хүний амь

¹⁵⁷ Цагдаагийн албаны тухай хууль //Төрийн мэдээлэл. 2017. №8.

¹⁵⁸ Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 дугаар тушаалаар батлагдсан.

¹⁵⁹ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 343 дахь тал.

¹⁶⁰ Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 дугаар тушаалаар батлагдсан.

нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, байгаль орчинд хор хөнөөл учруулах аюултай химийн нэгдэл буюу механик хольцыг хэмээн тодорхойлжээ. Энэхүү тодорхойлолтыг Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуульд заасан тодорхойлолтоос агуулгын хувьд ялгаагүй мэт боловч арай дэлгэрэнгүй байдлаар тодорхойлжээ.

Цагдаагийн байгууллагад тэсэрч дэлбэрэх зүйл, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодис илэрсэн талаар мэдээлэл ирвэл уг журмын 211.3.1-д зааснаар шуурхай удирдлагын штаб нь дараахь ажлыг хийж гүйцэтгэнэ. Үүнд:

а) дуудлагыг хүлээн авч байршил, дуудлага мэдээлэл өгсөн иргэний талаар тодорхой бүртгэнэ;

б) тэсэрч дэлбэрэх зүйл, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодисын дуудлага, мэдээллийн талаар шууд удирдах дарга, Шуурхай удирдлагын штаб, Онцгой байдал, Мэргэжлийн хяналтын болон Зэвсэгт хүчний мэргэжлийн албад, Эмнэлгийн яаралтай тусламжийн байгууллагад нэн даруй мэдэгдэнэ;

в) тухайн нутаг дэвсгэрт хамгийн ойр байгаа эргүүлийг нөхцөл байдалд тохирсон зааварчилга, мэргэжлийн удирдлагаар хангаж, хамгаалалтыг зохион байгуулна¹⁶¹.

Харин тэсэрч дэлбэрэх зүйл, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодис ашиглан гэмт хэрэг үйлдэх гэж байгаа талаар мэдээлэл ирвэл дараахь ажлыг хийж гүйцэтгэнэ. Үүнд:

а) мэдээллийг хүлээн авч, гэмт хэрэг үйлдэх гэж байгаа газар орон, мэдээлэл өгсөн иргэний талаар тодорхой бүртгэнэ;

б) илрүүлэх, таслан зогсоох хойшлуулшгүй арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.

Харин бидний гол хөндөх асуудал бол тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой мэдээлэл хүлээн авч тухайн газарт анхлан очсон алба хаагчийн хийж гүйцэтгэх ажиллагаатай холбоотой асуудлыг билээ. Тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодисын талаарх мэдээлэл хүлээн авч ажиллах журам /код 211/¹⁶²-ын 211.4.1-д зааснаар мэдээлэл хүлээн авч тухайн газарт эхлэн очсон алба хаагч дор дурьдсан ажлыг хийж гүйцэтгэхээр журамласан байна. Үүнд:

а) тэсэрч дэлбэрэх зүйл, химийн бодис болон цацраг идэвхт байж болзошгүй зүйлд өөрөө болон бусдыг хүргэхгүй байх;

б) дэлбэрэлтийн бүсийн эргэн тойронд 200 метр, химийн осол болон цацраг идэвхт бодисын хөнөөлийн үед 300-500 метрээс доошгүй зайд хамгаалалтын бүс тогтоож, иргэдийг бүсээс гаргаж, бүслэн хамгаалах;

в) тухайн зүйлийн байршил, орчин, хэмжээ, хэлбэр, төрөл, өнгө, үнэр зэрэг гадаад шинж тэмдэг, учирсан болон болзошгүй хор уршиг, аюулын талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг Шуурхай удирдлагын штабт мэдэгдэх;

г) тухайн газраас 300 алхмын дотор радио долгионы хэрэгсэл ашиглахгүй байх;

д) ойролцоо газар, тухайн нутаг дэвсгэрт тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодис байгаа эсэхийг шалгах¹⁶³ зэргийг гүйцэтгэхээр тусгасан байна.

Харин тэсэрч дэлбэрэх бодисоос үүдэлтэй осол болон аюултай бүс, аюулгүй бүс тогтоох гэж юу болох талаар тайлбар тодорхойлолт байхгүй байгаа нь журмын ач холбогдлыг бууруулах нэг үндэслэл болж байна. Тиймээс дараах нэр томъёоны тодорхойлолтуудыг журамд оруулбал цагдаагийн алба хаагчийн хийж гүйцэтгэх ажил, арга хэмжээний үр дүн нэмэгдэх боломжтой гэж үзэж байна. Тухайлбал:

“Тэсэрч, дэлбэрэх бодисоос үүдэлтэй осол” гэж тэсэрч, дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг үйлдвэрлэх, импортлох, тээвэрлэх, хадгалах, ашиглах, устгах, тэсэлгээний ажил явуулах үйл ажиллагааны горим зөрчигдөх, технологийн явцад эвдрэл гарах зэргээс шалтгаалан хүн, барилга байгууламж, зам талбай,

¹⁶¹ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 373 дахь тал.

¹⁶² Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 дугаар тушаалаар батлагдсан.

¹⁶³ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 343 дахь тал.

хүрээлэн буй орчинд аюул учруулах тохиолдлыг; “Аюултай бүс” гэж тэсрэлтийн үйлчлэл (тэсрэлтийн улмаас шидэгдэх эд материал, шороо чулуулаг, цохих долгион) хүн, техник тоног төхөөрөмж, барилга байгууламжид нөлөөлж, аюул учруулж болзошгүй зай; “Аюулгүйн бүс тогтоох” гэж Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийн дагуу мэргэжилтнүүдийн зүгээс тэсрэлтийн үйлчлэл (тэсрэлтийн улмаас шидэгдэх эд материал, шороо чулуулаг, цохих долгион) хүн, техник тоног төхөөрөмж, барилга байгууламжид нөлөөлөхгүй байх аюулгүй бүс тогтоох ажиллагаа гэсэн тодорхойлолтуудыг оруулах шаардлагатай байна.

Аюултай бүсийг цагдаагийн алба хаагч нь журамд заасан “дэлбэрэлтийн бүсийн эргэн тойронд 200 метр” гэж заасан боловч орон сууцны хороолол дунд бол уг зааврыг хэрхэн хэрэгжүүлэх талаар арга зүйн мэдлэг дутагдах магадлалтай болж байгаа нь тулгамдсан асуудал болж байна. Түүнчлэн мэдээлэл хүлээн авч тухайн газарт эхлэн очсон алба хаагчийн хийж гүйцэтгэх ажил, арга хэмжээндээ дараах ажлуудыг давхар хийж гүйцэтгэхээр тусгаж өгмөөр байна. Тухайлбал:

- Тухайн газарт эхлэн очсон алба хаагчтай хамтран үүрэг гүйцэтгэх алба хаагчдын аюулгүй байдлыг хангах;

- Гарч болзошгүй ослын хор уршгаас урьдчилан сэргийлэх үр дүнтэй аргыг тодорхойлох;

- Ослын голомт дээр шаардлагатай онцгой байдлын албаны хүч хэрэгслийг татан төвлөрүүлэх, харилцан ажиллагааг зохион байгуулах, хуваарилан ажиллуулахад дэмжлэг үзүүлэх;

- Хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл болон олон нийтийг үнэн зөв мэдээллээр хангах, иргэдийг төөрөгдүүлэхгүй байх ажлыг зохион байгуулах зэргийг нэмж тусгах шаардлагатай байна.

Ялангуяа гудамж талбай, олон нийтийн газарт эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэж буй цагдаагийн ахлагч бүрэлдэхүүний тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой мэдлэг, хэрхэн харьцах арга зүйн мэдлэг, чадварын түвшинг бодлогын түвшинд судалж үзэх шаардлагатай байна. Түүнчлэн уул уурхайн чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг бүс нутагт үүрэг гүйцэтгэж байгаа хэсгийн төлөөлөгч нарт мөн адил хамаатай юм.

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журамд тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой асуудал үүсвэл зохицуулах заалтууд цөөнгүй байна. Тухайлбал:

- Замын хөдөлгөөний урсгал, чиглэлийг түр өөрчлөх, хаах журам /код 224/-ын 224.4.1.Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч нь Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хуулийн 8.2.2-д заасан эрхийн хүрээнд дараахь тохиолдолд замын хөдөлгөөнийг зохион байгуулах, урсгал, чиглэлийг түр өөрчлөх, хязгаарлах, хаах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ: г/нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал бий болсон, тэсэрч дэлбэрэх аюул, террорист халдлага, тухайн орчинд хорт бодис, хий тархсан үед иргэдийн амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд учрах аюулыг таслан зогсоох¹⁶⁴;

- Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх журам /код 227/-ын 227.2. Алба, нэгж, нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр энэ журмын 227.6-д заасан нийтлэг үүргээс гадна дараахь үүргийг хэрэгжүүлнэ: д/Нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах алба, нэгж: 8/тэсэрч дэлбэрэх, цацраг идэвхт, хүчтэй хордуулах, мансууруулах бодис болон галт зэвсэг, сум хэрэгслийг хадгалж хамгаалах, ашиглах талаар хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах¹⁶⁵;

- 229.Эрэн сурвалжлах журам /код 229/-ын 229.6.3. Эрэн сурвалжлах хүн, мал, эд зүйлс, цогцосны мэдээллийг “ASAP” санд дор дурдсан өнгөний ангилалаар бүртгэж зарлан мэдээлнэ: д/“ногоон” - түүх соёлын дурсгалт болон үнэт зүйл, галт

¹⁶⁴ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 404 дэх тал.

¹⁶⁵ Мөн тэнд. 417 дахь тал.

зэвсэг, сум хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх, мансууруулах, хордуулах, химийн хорт бодисын талаар /маягт 5421, 5422, 5424/¹⁶⁶;

229.11.2.Нутаг дэвсгэр хариуцсан цагдаагийн байгууллагын дарга: и/эрэн сурвалжилж байгаа галт зэвсэг, сум хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх, мансууруулах, хордуулах бодисын талаарх мэдээллийг Зэвсэгт хүчний жанжин штаб, Онцгой байдлын ерөнхий газар, Тагнуулын ерөнхий газар, Хил хамгаалах ерөнхий газар, Гаалийн ерөнхий газарт мэдэгдэн, мэргэжлийн туслалцаа авч хамтран ажиллах;

- Гүйцэтгэх ажил явуулах журам /код 307/-ын 307.4.1. Цагдаагийн байгууллага нь хуулиар харьяалуулсан нууц далд аргаар үйлдэгдсэн, эсхүл тодорхой төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг илрүүлэх, таслан зогсоох, гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдийг олж тогтоох, түүнчлэн сураггүй алга болсон, нас барсанд тооцогдсон хүн, оргосон сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтан болон прокурор, шүүхээс даалгасан бусад хүнийг эрэн сурвалжлах, алдагдсан галт зэвсэг, сум хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх, мансууруулах, хордуулах бодис, түүх соёлын дурсгалт болон бусад үнэт зүйлийг эрж олох зорилгоор гүйцэтгэх ажил явуулна.¹⁶⁷

- Эд мөрийн баримтыг хадгалах, хамгаалах журам /код 329/-ын 329.4.4.Хүний амь нас, эрүүл мэнд, байгал орчинд шууд хор хөнөөл, аюул учруулахуйц, эсхүл түргэн муудах, шинж чанараа алдах эд зүйл /тэсэрч дэлбэрэх, шатамхай химийн хорт бодис, хүнсний бүтээгдэхүүн гэх мэт/ байвал мэргэжлийн байгууллагуудтай хамтарч, аюулгүй байдлыг хангаж ажиллан зориулалтын агуулах байранд хадгалуулахаар хүлээлгэж өгнө.¹⁶⁸

- Жагсаал, цуглааны үед олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах журам /код 502/-ын 502.4 /жагсаал, цуглаанд оролцогчдыг хамгаалах/-ын г/халуун, хүйтэн зэвсэг, хорт болон тэсэрч дэлбэрэх бодис, орчин тойрондоо болон хүний амь нас, эрүүл мэндэд аюул учруулж болохуйц аливаа зүйл, амьтан авч явж болохгүйг жагсаал, цуглаанд оролцогчдод урьдчилан анхааруулж, тийм тохиолдол илэрвэл холбогдох байгууллагад даруй мэдэгдэж шаардлагатай арга хэмжээ авахуулах;

- Нийтийн эмх замбараагүй байдал үүссэн үед олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах журам /код 504/-ын 504.4 /гүйцэтгэх үүрэг/-ын 504.4.1 г/ангийн зориулалттай буу, сум хэрэгсэл болон тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн худалдаа, аюултай ачаа тээвэрлэлтийг түр хориглох;

- Онц байдал зарласан үед нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах журам /код 505/-ын 505.3 /цагдаагийн байгууллагаас гүйцэтгэх үүрэг/-ын т/иргэдийн эзэмшилд байгаа галт болон хүйтэн зэвсэг, галт хэрэгсэл, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйлдвэрлэлийн технологид хэрэглэдэг тэсэрч дэлбэрэх, хүчтэй үйлчлэх химийн хорт болон цацраг идэвхт бодис, сургалтын зориулалттай байлдааны зэвсэг, техник хэрэгслийн ашиглалтад хяналт тогтоох, шаардлагатай гэж үзвэл ашиглалтыг зогсоох буюу тэдгээрийг түр хураан авах;¹⁶⁹

Дээрхи бүх журмуудын холбогдох зүйл, заалтуудыг эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэж байгаа цагдаагийн алба хаагчид мэдэж, тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой дуудлага мэдээлэл хүлээн авсан даруй дагаж мөрдөх ёстой юм. түүнчлэн тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой гэмт хэргийн мэдээлэл дутмаг байгаа ч Увс аймаг дахь сум дундын эрүүгийн хэргийн анхан шатны шүүхийн шүүхээр шийдвэрлэгдсэн нэг гэмт хэргийн талаар авч үзвэл:

Шүүгдэгч Д.Намсрай нь 2014 оны 01 дүгээр сарын үед Улаанбаатар хотын Налайх дүүргээс тэсэрч дэлбэрэх бодис болох ПТ-П300 загварын завсрын тэсрүүлэгч 8 ширхэг, ЭД-1-8 загварын цахилгаан тэслүүр 11 ширхэг, ДШ-А загварын 52.93 метр урттай цохир дамжуулагч шижим зэргийг хууль бусаар авч яваад Улаангом суманд 5

¹⁶⁶ Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 дугаар тушаалаар батлагдсан.

¹⁶⁷ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 507 дахь тал.

¹⁶⁸ Мөн тэнд. 567 дахь тал.

¹⁶⁹ Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/265 дугаар тушаалаар батлагдсан.

дугаар багийн 11-09 тоотод оршин суух иргэн Л.Сүхбаатарын амбаарт хадгалсан бөгөөд уг тэсэрч дэлбэрэх бодис болон бусад эд зүйлийг 2016 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдөр тус аймгийн Давст сумруу авч явж өөрийн амбаартаа хадгалсан гэх гэмт хэрэгт холбогджээ.¹⁷⁰

Үүнээс харвал, иргэд тэсэрч дэлбэрэх бодистой гэмт хэрэг, зөрчил болон уг бодисын хор хөнөөлийн талаар мэдлэг тун хомс байгаа нь харагдаж байгаа бөгөөд иргэд, олон нийтийн дунд тэсэрч дэлбэрэх бодисын хор хөнөөл, учирч болох хор уршгийн талаар урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээ хангалтгүй явагдаж байгаатай холбон үзэж болохоор байна. Нөгөө талаараа тэсэрч дэлбэрэх бодисын хор хөнөөлийн талаар төдийлөн ач холбогдол өгөхгүй, мэдээлэл дутмаг байгаа нь өнөөгийн нийгмийн тогтворгүй байгаа цаг үед зайлшгүй анхаарвал зохих асуудал болж байна.

Дүгнэлт

Тэсэрч дэлбэрэх бодисын талаарх ойлголт, ангилал, төрөл, хэлбэр болон гадаад хэлбэр дүрс гэх мэт мэдээ, мэдээлэл, түүний учруулж болох хор уршгийн талаар цагдаагийн эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэж байгаа алба хаагчид тун бага мэдлэгтэй байх магадлал өндөр байгаа нь асуудал гэж үзэж болохоор байна.

Түүнчлэн тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой дуудлага, мэдээллийн дагуу цагдаагийн алба хаагчийн хийж гүйцэтгэх ажлын талаар цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журамд заасан үйл ажиллагаануудад зарим зохицуулалт орхигдсон байгаа нь анхаарвал зохих асуудал болоод байна.

Мөн цагдаагийн алба хаагчаас тэсэрч дэлбэрэх бодистой холбоотой дуудлага, мэдээллийн дагуу хийх ажил, арга хэмжээг зохицуулсан журамд зайлшгүй байх ёстой зарим нэг нэр томъёоны тодорхойлолт дутмаг байгааг анхаарч нэмэлт өөрчлөлт оруулах замаар журмын үр нөлөөг дээшлүүлэх явдал чухал байна гэж үзлээ.

Санал

Дээрх дүгнэлтийг үндэслэн дараах санал дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодисын талаарх мэдээлэл хүлээн авч ажиллах журам /код 211/-д дараах нэр томъёоны тодорхойлолтыг нэмж оруулах

- “Тэсэрч, дэлбэрэх бодисоос үүдэлтэй осол” гэж тэсэрч, дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийг үйлдвэрлэх, импортлох, тээвэрлэх, хадгалах, ашиглах, устгах, тэсэлгээний ажил явуулах үйл ажиллагааны горим зөрчигдөх, технологийн явцад эвдрэл гарах зэргээс шалтгаалан хүн, барилга байгууламж, зам талбай, хүрээлэн буй орчинд аюул учруулах тохиолдлыг;

- “Аюултай бүс” гэж тэсрэлтийн үйлчлэл (тэсрэлтийн улмаас шидэгдэх эд материал, шороо чулуулаг, цохих долгион) хүн, техник тоног төхөөрөмж, барилга байгууламжид нөлөөлж, аюул учруулж болзошгүй зай;

- “Аюулгүйн бүс тогтоох” гэж тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хуулийн дагуу мэргэжилтнүүдийн зүгээс тэсрэлтийн үйлчлэл (тэсрэлтийн улмаас шидэгдэх эд материал, шороо чулуулаг, цохих долгион) хүн, техник тоног төхөөрөмж, барилга байгууламжид нөлөөлөхгүй байх аюулгүй бүс тогтоох ажиллагаа;

2. Тэсэрч дэлбэрэх, химийн хорт болон цацраг идэвхт бодисын талаарх мэдээлэл хүлээн авч ажиллах журам /код 211/-ын 211.4.1-д заасан мэдээлэл хүлээн авч тухайн газарт эхлэн очсон алба хаагчийн хийж гүйцэтгэх ажилд дараах ажлуудыг нэмж тусгамаар байна. Үүнд:

- Тухайн дуудлага мэдээллийн газарт эхлэн очсон алба хаагч хамтран үүрэг гүйцэтгэх алба хаагчийнхаа аюулгүй байдлыг хангах;

¹⁷⁰ https://shuukh.mn/single_case/6569?start_date=&end_date=&id=1&court_cat=2&bb=1.

- Гарч болзошгүй ослын хор уршгаас урьдчилан сэргийлэх үр дүнтэй аргыг тодорхойлох;

- Ослын голомт дээр шаардлагатай онцгой байдлын албаны хүч хэрэгслийг татан төвлөрүүлэх, харилцан ажиллагааг зохион байгуулах, хуваарилан ажиллуулахад дэмжлэг үзүүлэх;

- Хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл болон олон нийтийг үнэн зөв мэдээллээр хангах, иргэдийг төөрөгдүүлэхгүй байх ажлыг зохион байгуулах.

3. Орон сууцны хороолол дунд тэсэрч дэлбэрэх бодис илэрсэн тохиолдолд аюултай бүсийг цагдаагийн алба хаагч хэрхэн тогтоож, аюулгүй бүсийг байгуулах талаар тусгайлсан зааварчилгаа боловсруулах зэрэг болно.

Ашигласан материал

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль. //Төрийн мэдээлэл. 1992. №1.
2. Тэсэрч дэлбэрэх бодис, тэсэлгээний хэрэгслийн эргэлтэд хяналт тавих тухай хууль. //Төрийн мэдээлэл. 2013. №8.
3. Цагдаагийн албаны тухай хууль //Төрийн мэдээлэл. 2017. №8.
4. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 343 дахь тал.
5. Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 дугаар тушаал.

Интернет эх сурвалж

6. <https://estandard.gov.mn/standard/v/2129>.
7. <https://nema.gov.mn/n/116716>.
8. https://nli.gov.mn/pdf/1_Teserch-delberek-bodis-Last-version-3.pdf.
9. https://shuukh.mn/single_case/6569?start_date=&end_date=&id=1&court_cat=2&bb=1.